

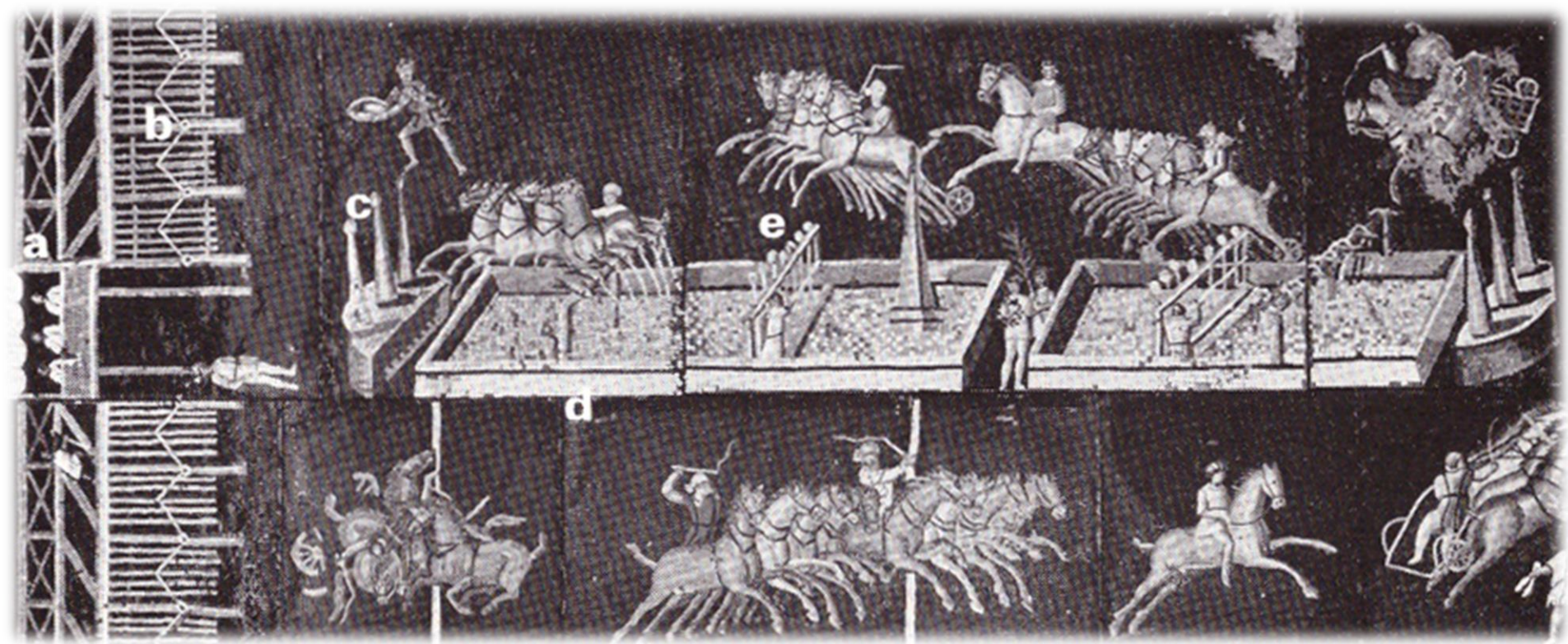
Ludi circenses

- z etruských sportovně-náboženských slavností
- boxerská a vozatajská střetnutí
- běžecká a zápasnická
  - krátce
  - od 2. st.
- Livius
  - Tarquinius Priscus
  - oslava vítězství nad Latiny a dobytí města Apiol uspořádal
- 549 – poslední hry v Circu Maximu (Gót Totila)
- oblíbenost reflektují *nummi bigati* (2. století př. Kr.) i mince s čtyřspřežím + 66 dní v roce (4. stol po Kr.)

Circus

- eliptická stavba pro závody vozů
- **X** ἵππόδρομος
- název od jména kouzelnice Kirké, Circa
  - uspoř. první závody k poctě jejího otce, boha Sola (*sol* = slunce)
- *spina*:
  - *spina, ae, f.*, páteř
  - nízká zeď uprostřed arény
  - 340 metrů
  - součástí v CM obelisk Ramesse II.
- *metae*
  - 3 kuželové sloupy na obou koncích (*meta*, hranice, cíl, konec)
  - otáčení spřežení
- *oppidum/ carcer (-es)*
  - startovní brána (**X** hysplex)
  - 12
- vejce (ova) a delfíni
  - určení závodu
  - 7 vajec z pozlaceného bronzu
    - Dioskúrové Castor a Pollux
      - narodili se z vejce labutě proměněného lova ...
  - 7 bronzových delfínů
    - Neptun
- *potpé*

A diváci

B startovní brána (*carcer*)

C *metae*

D *spina*

E vejce (*ova*)

- **uvnitř možnost zakoupit**
  - pečivo
  - víno
  - ovoce
  - zeleninu
  - maso
  - suvenýry – sošky a obrázky slavných vozatajů v barvách své stáje
- **Kolem** (i stadionu, amfiteátru a divadla):
  - mnoho prostitutek

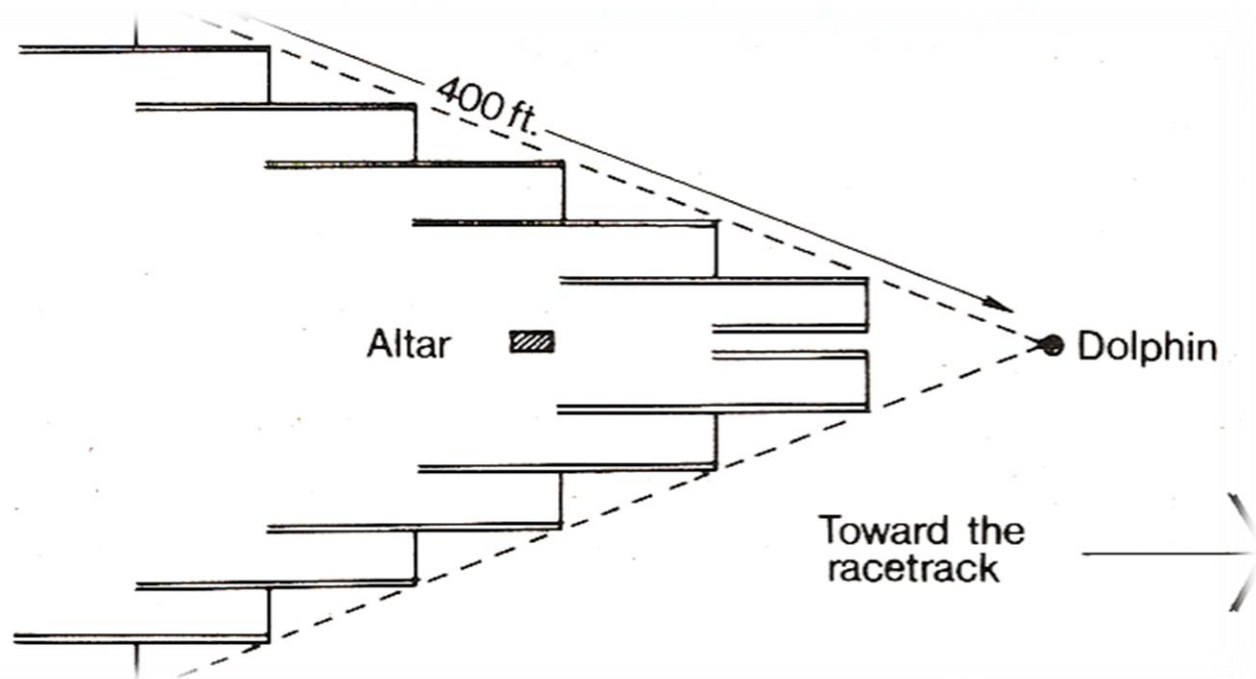
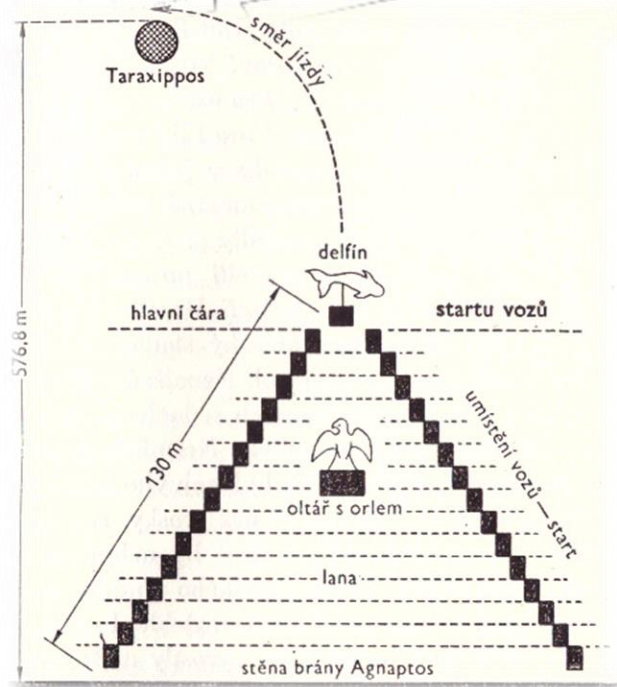
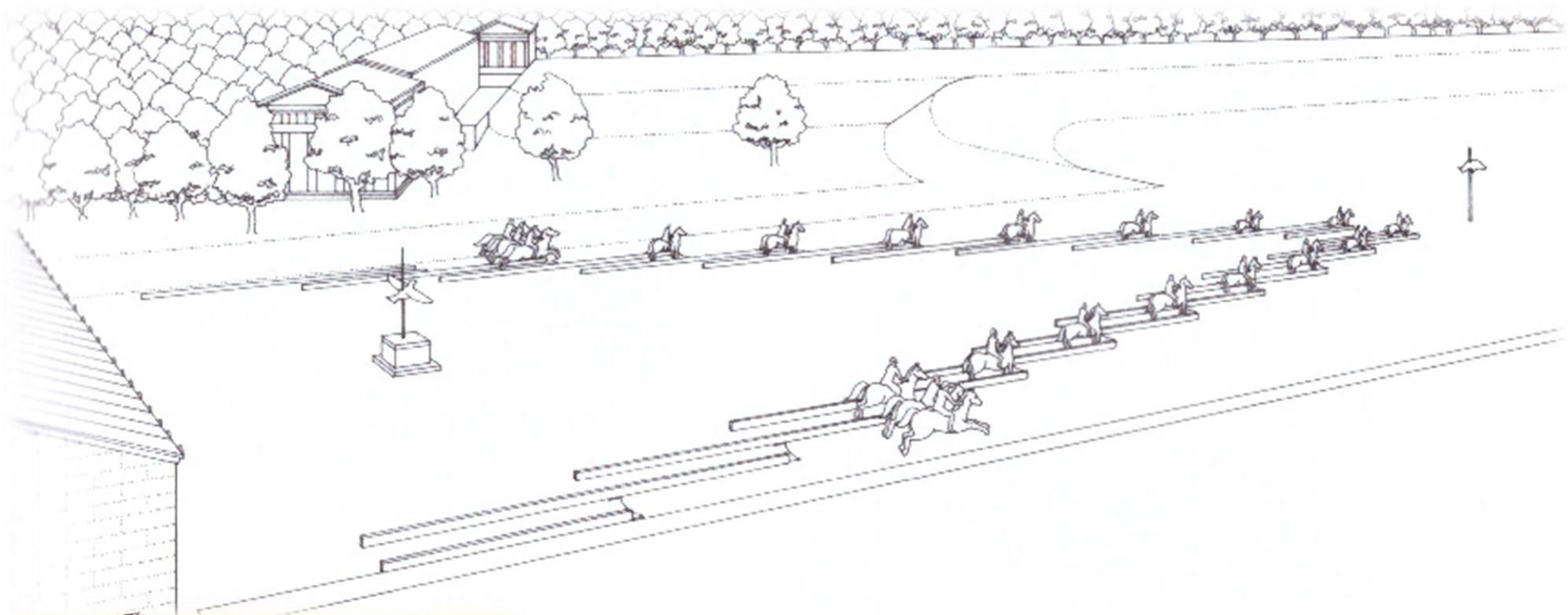
circi x ιππόδρομοι

• C:

- menší
- méně spřežení
  - 4–12 vs. až 40
- opratě
- oblečení
- nebezpečí
- oblastní vymezení
  - Řím-Řecko-Konstantinopol ...
- způsob startu
- přímá přístupnost k závodům (ale podobnost, chápeme-li řeckou aristokracii – majitele spřežení, jako stáj)
- organizace závodů (organizátoři panhelénských her x kněz, konsul, kvestor či prétor, někdy sám císař)
- víno a nákupy x pýthijské hry

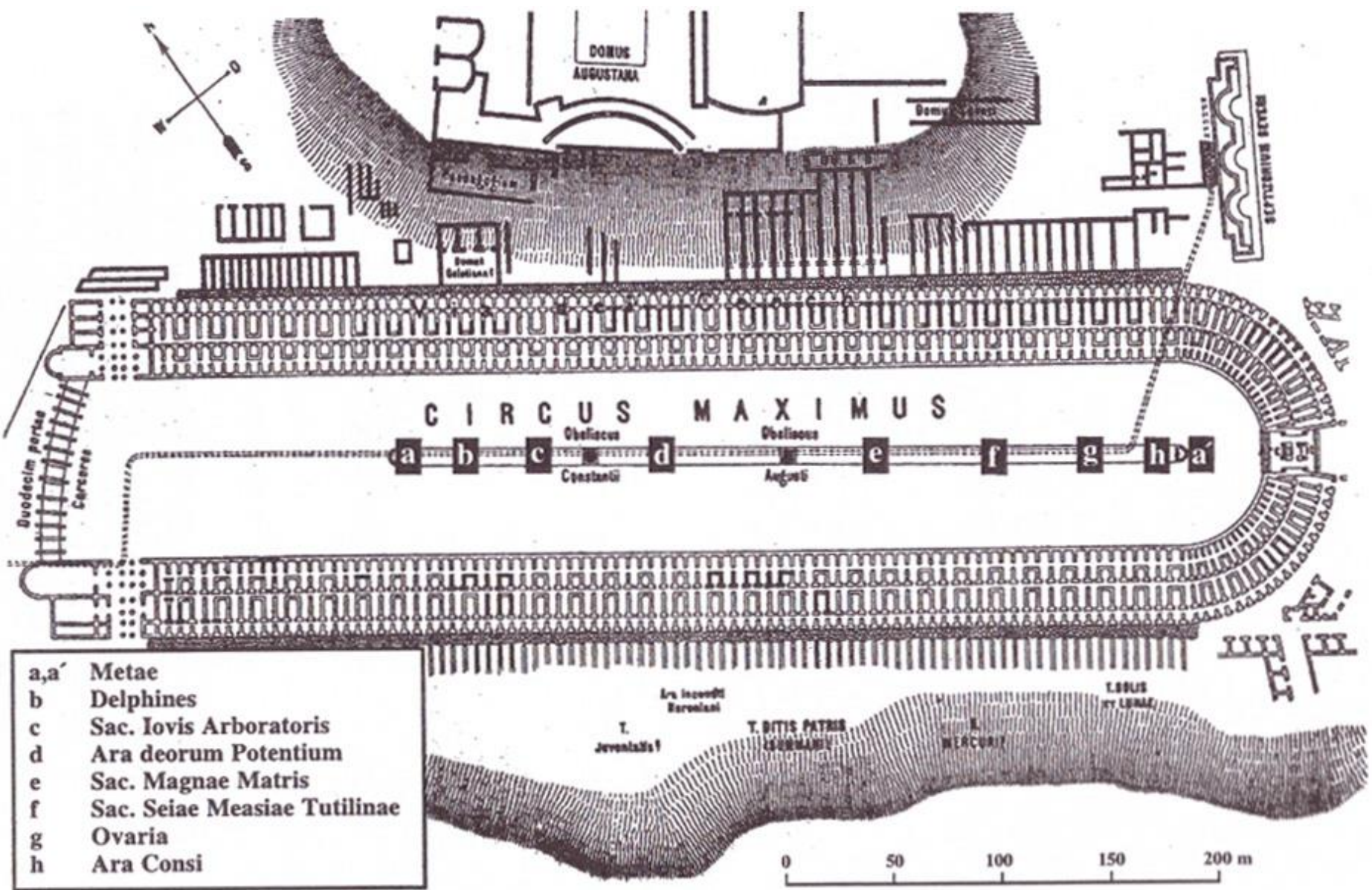

Circy

- Řím

- Circus Maximus

- největší a nejstarší *circus*
    - pojmul až 250 000 či 385 000 diváků (+)
    - měl 600 x 190 metrů
    - vymezeno místo pro jezdce a otce, tzv. *fori*, čestné řady (senátor Marcus Valerius Maximus – 498 BC) x Colosseum
    - sedadlo:
      - š 40 cm
      - h 50 cm
      - v 33 cm
      - 35 m mezi nejvyšší a nejnižší lavicí
    - základ – etruský král Tarquinius Priscus
      - 650 metrů dlouhé a 100 metrů široké údolí
      - mezi Aventinem a Palatinem
      - v 8. století př. Kr.

- Circus Flaminius (221 BC)
- Circus Maxentius (poč. 4. st.)
- Circus Varianus (Caracalla, Eliogabalus)
- Circus Gaia (Caliguly) a Nerona
- + Domitiánův *στάδιον* na Martově poli

- Plovdiv
- Soluň
- Korint
- Tarragona
- Alicante
- Córdoba
- Toledo
- Coimbra
- Lyon
- Arles
- Colchester
- Kartágo
- Alexandrie
- Antiochie
- Tyros
- Istanbul

CIRCO ROMANO

(s. I dC)

MIHIT

EL CIRC ROMÀ

Restitució d'una cursa de bigues al circ de *Tarraco* durant el segle II dC. Vista d'una part de les graderies i de la *Porta Triumphalis* (actual capçalera del circ).

Restitución de una carrera de bigas en el circo de Tarraco durante el siglo II dC. Vista de parte de las gradas y de la *Porta Triumphalis* (actual cabecera del circo).

Reconstruction of a chariot race in Tarraco's circus in the 2nd century AD. A view of part of the stands and the *Porta Triumphalis* (today the head of the circus).

Restitution d'une course de biges dans le cirque de Tarraco au IIe siècle ap. J.-C. Vue d'une partie des gradins et de la *Porta Triumphalis* (chevet actuel du cirque).

Autoria: Museu d'Història de Tarragona i Oficina de Promoció de l'Arquitectura

ars desultoria

- skupinové jezdecké hry
- jezdecká akrobacie
- *ars desultoria*:
  - přeskoky z jednoho koně na druhého během jejich klusu
  - voltiž
- ἀποβάτην, *desultorius*

„Non mihi mille placent, non sum desultor amoris:

Tu mihi, siqua fides, cura perennis eris“ (Ov., Am. 1.3.15-16).

„Netoužím tisíc mít dívek a neumím přelétat v lásce,
je-li kde věrnost, pak budu navždy já tebe mít rád“ (překlad R.
Mertlík, 1990).

- „*desultorem bellorum civilium*“ (Sen., Suas. 1.7) – ozn. Quinta Dellia
- *desultores* při závodech vozů ?

„ὡς δ' ὅτ' ἀνήρ ἵπποισι κελητίζειν εὖ εἰδώς,
ὅς τ' ἐπεὶ ἐκ πολέων πίσυρας συναίρεται ἵππους,
σεύας ἐκ πεδίοιο μέγα προτὶ ἄστυ δίηται
λαοφόρον καθ' ὁδόν: πολέες τέ ἐθῆσαντο
ἄνῆρες ἠδὲ γυναῖκες: ὃ δ' ἔμπεδον ἀσφαλὲς αἰεὶ
θρῶσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον ἀμείβεται, οἷ δὲ πέτονται“ (Hom., Il.
15.679-684).

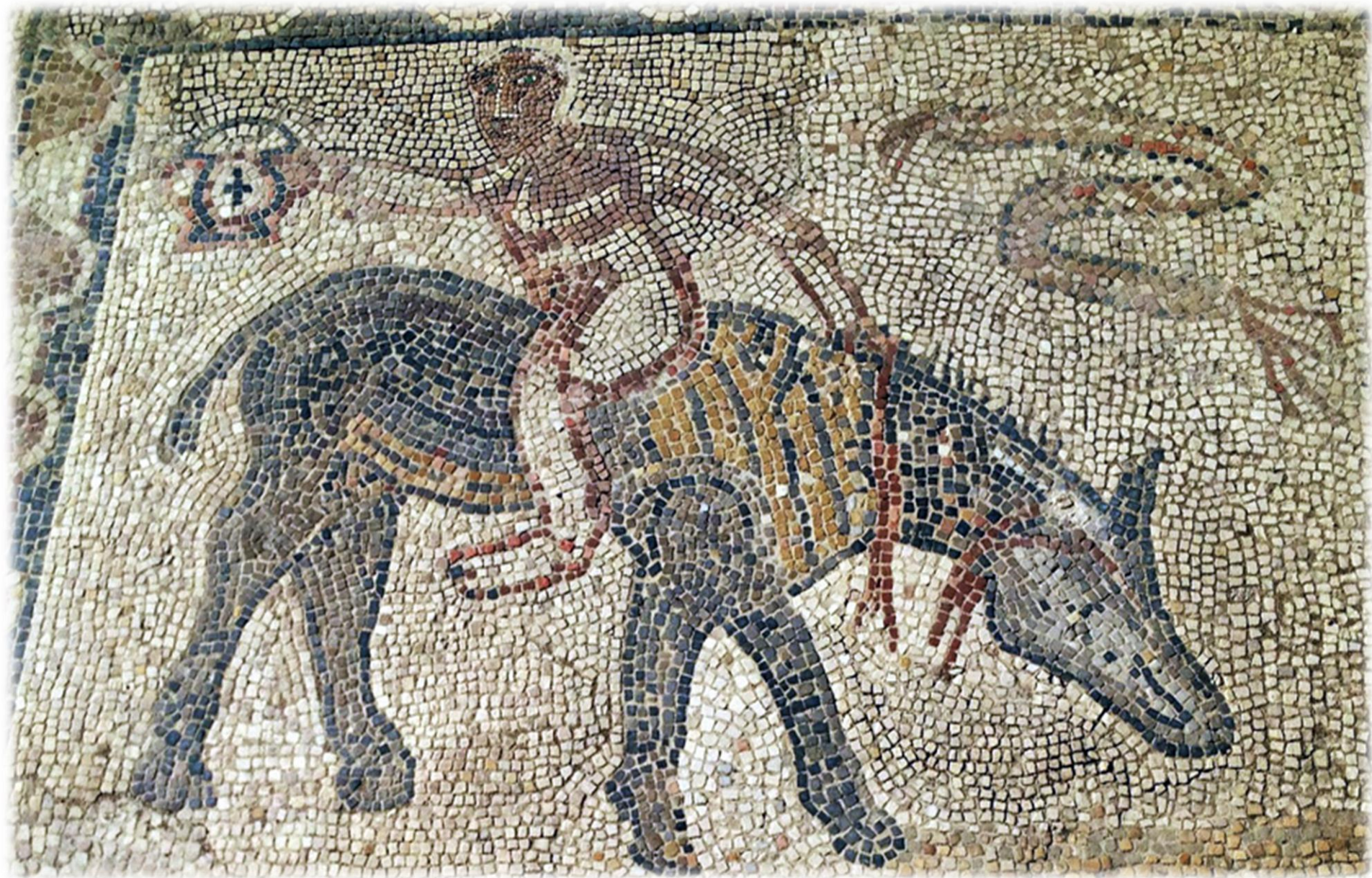
*„Jako když po koních skákat zná výborně obratný jezdec,
který si z množství koní jen vybere čtyři a spřáhne,
z pláně je pobídne v klus a žene je k velkému městu
po hlučné cestě a přitom se přemnoho na něho dívá
mužů i žen a on jen pořád pevně a jistě
z koně na koně skáče a střídá je, když oni letí“* (překlad R. Mertlík, 1980).

*„Desultores nominati, quod olim, prout quisque ad finem cursus
venerat, desiliebat et currebat; sive quod de equo in equum
transiliebat“* (Isid., Orig. 18.39).

*„Krasojezdci jsou nazýváni desultores proto, že kdysi, jakmile dospěli
do cíle závodu, seskakovali (desilire) a dávali se do běhu, anebo proto,
že přeskakovali z koně na koně“* (překlad D. Korte, 2002).

In Corcuola

ludus Troiae

- jezdecké a vozatajské **závody** plnoprávných **aristokratických mladíků s akrobacií** a přeskoky na jiné koně
- předstírání souboje dvou skupin – starší a mladší
- podle pověsti hry **zavedl syn Aenea Ascanius** (Suetonius; Tacitus)
- mladíci měli ovinutý věnec kolem přilby, v pravé ruce po dvou oštěpech, na plecích toul a řetízek ze zlatých kroužků
- popis závodu *ludus Troiae* nám zanechal římský básník Augustovy doby Vergilius
- **Vergilius** poznamenává, že se proti sobě postavily tři jízdni čety o 12 chlapcích a 1 vůdci. V jeho reportáži o tom, jak konkrétně vypadala tato hra, čteme:

*„... syn Épytův výkřikem z dálky
chlapcům znamení dává a zároveň zapráskne bičem:
stejně se rozjedou chlapci a rozvednou všechny tři čety
do stejných polovin dvou, pak na povel, od vůdců daný,
kpředu se obrátí čelem a útočí na sebe dřevci.*

*Jiný počnou pak rej, hned dopředu, hned zase nazpět,
řadou projíždí řada a do kruhů vplétají kruhy
střídavě, budí tak dojem, že opravdu bojují zbraní.
Brzy se na útěk dají a brzy zas obrátí dřevce
k boji, pak jakoby v míru si v párech vyjedou družně“*

Závody vozů

- **Vozatajové:**

- auriga
- agitator
- opratě (Etruskové)
- nůž, přilba, holenice, krátká tunika, pás z kožených řemínku kolem hrudi
- vrstva
  - obdoba gladiátora
  - X bohatství
  - otroci, propuštěnci, Římané nižších vrstev, cizinci
  - i mladící z nobility, císaři (Caracalla za M)
- trénink
- 1–4 za stáj
- úmrtnost vozatajů + koní

- ***Factiones, stabulum:***

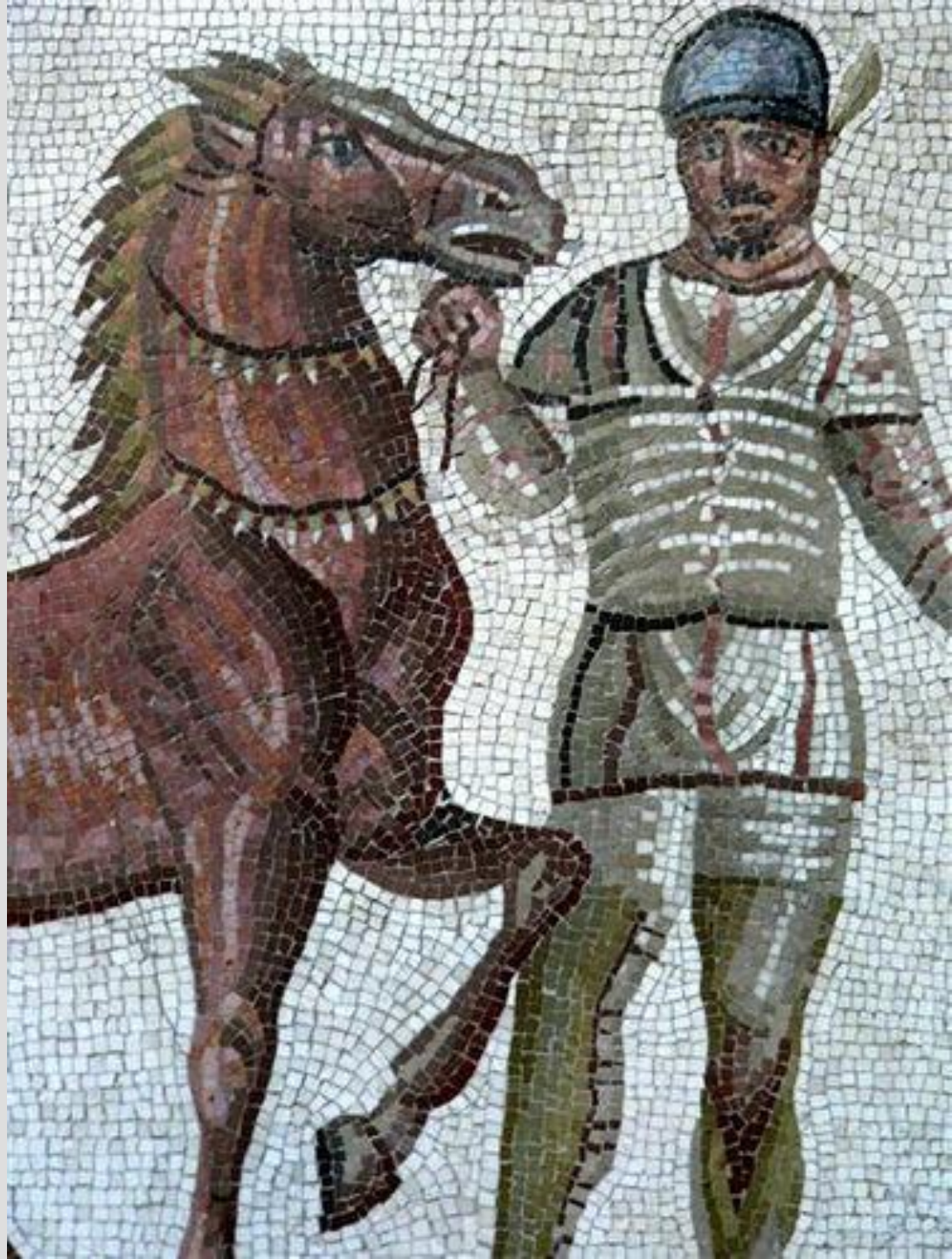
- Zelení – *Prasini*
- Modří – *Veneti*
- Bílí – *Albati*
- červení – *Russi*
- zlatí a purpuroví (Domitián)
- spolupráce a pohlcení
  - zelení bílé + modří červené

„Tyto čtyři strany brzy zaujaly místo ve veřejném životě a k vysvětlení barev posloužily různé přírodní jevy ve čtyřech ročních obdobích: červená ‚psí‘ hvězda Sirius v létě, sníh v zimě, temné stíny podzimu a svěží zeleň jara. Jiný výklad dával před ročními obdobími přednost přírodním živlům a dovozoval, že boj mezi zelenými a modrými znázorňuje vádu mezi zemí a mořem. Vítězství těch či oněch ohlašovalo buď bohatou sklizeň, nebo úspěšnou mořeplavbu; ale řevnivost mezi rolníky a námořníky byla o něco méně nesmyslná než slepá náruživost římského lidu, ochotného obětovat životy i majetek pro barvu, které držely palce“ (Gibbon, 2005, 202).

+ Tertullianus (De spect. 9.5) :

- červená se spojovala s Martem a létem
- bílá se Zefyry a zimou
- zelená s Matkou Zemí a jarem
- modrá s nebem či mořem a podzimem

- **Vzdálenost:**
  - denně 24 disciplín
    - nejdříve 12
    - za Claudia a Nerona 24 (symbolika počtu hodin v každém dni)
    - za Vespasiána, Tita a Domitiána 30
    - po Domitiánově smrti 24
    - ale např. Caligula nechal na své narozeniny uspořádat 40 závodů
  - 7 kol
  - proti směru hodinových ručiček
  - délka:
    - *spina* 340 m – tam a zpět = 680 m + asi 2x 10 m na každé točení (2 *metae*) + 160 m od startu k první meta
    - Tedy: $7 \times (2 \times 340 + 2 \times 10) + 160 = 5060$ metrů
  - vítěz:
    - jel pravděpodobně 9 – 10 minut
    - rychlostí 70 km/h se snižováním na 30 km/h
- **Typ závodů:**
  - *bigae*
  - *quadrigae*
  - i *tridae*, šesti, osmi a desetispřeží, spřežení slonů, velbloudů ...

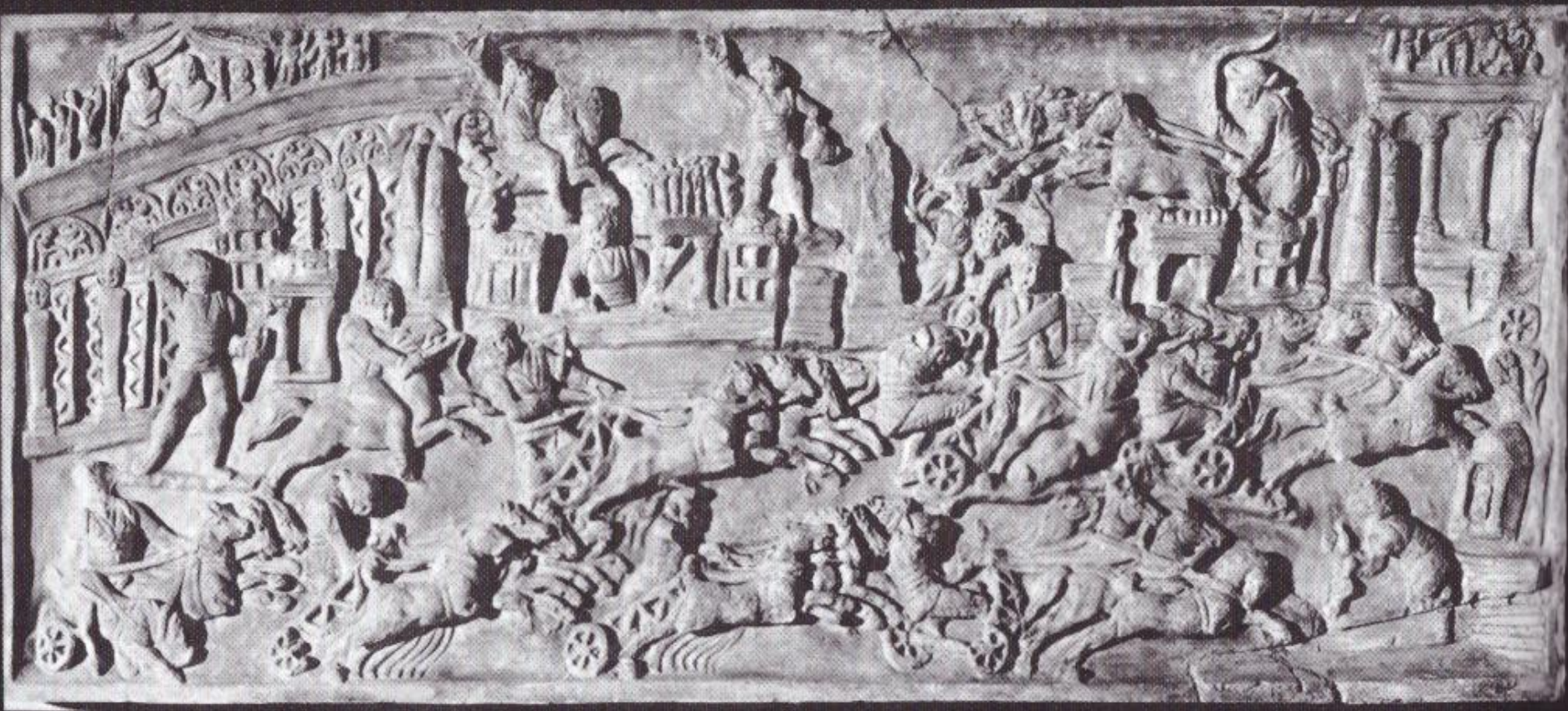
- **Pravidla:**

- dovoleno i nečestné jednání
  - natlačit vůz a koně soupeře na *spinu*
  - co nejdál od *spiny*
  - bránit v předjetí
  - útočit na koně
- x
  - vozatajové

- **Průběh:**

- Obdoba triumfů
- Zahájení: *pompa* v čele s pořadatel závodu v oděvu vojevůdce
- Začátek závodu: vhození bílého šátku (*mappa*) na trať (pořadatel či císař) a zatroubení na trubku.

„Už ho pustil!“ křičí a navzájem si sdělují to, co právě všichni viděli. Tady je důkaz jejich zaslepenosti: nevidí, co prétor skutečně ‚pustil‘; myslí si, že to byl startovací šátek, ale je to ztělesnění ďábla padajícího z výšin“ (Tertullianus, 2004, 159-161)

- **Fanouškovství:**

- kluby
- negativní tendence
- podoba se současností
- Caracalla, Caligula, Nero, Vitellius, Verus, Commodus, Elagabalus

- **Koně:**

- klisny (k oji)
- hřebci (na vnější strany)
- nejdůležitější:
  - levý krajní kůň

Trénink koní a vozatajů

- **Řecko** (málo zpráv)
- **Pausaniás** (6.24):
  - v Élidě došlo k proměně agory v *ἵππόδρομος*, kam místní obyvatelé chodili cvičit koně.
- můžeme předpokládat, že bylo velmi podobné výcviku koní pro římské cirky.

- **stáje:**

- koně, otroci, veterináři, kováři, cvičitelé, trenéři vozatajů, *agitatores a aurigae*

- **koně:**

- do stájí přijímáni nejdříve ve 2 letech

- minimálně do 5 let nezávodili

- před závoděním museli absolvovat několikaletý trénink

- mohli závodit 10 – 15 let (když se nezranili)

- měli šanci získat mnohá vítězství, a tak i čestná jména; svou slávou se poté rovnat dokonce i *agitatores*

- jména podle vlastností, schopností, mytologie, jiných zvířat

- Achilles, Ajax, Aquila, Argo, Callidromus, Candidus, Castor, Catta, Crinitus, Cursor, Daedalus, Gemmula, Leo, Maculosus, Palmatus, Passer, Pegasus, Pollux, Polyneices, Pugio, Rapax, Sagitta, Victor (Harris, 1972; Meijer, 2010).

speciální trénink vozatajů

- vozatajové i jejich koně
- vozatajové měli cvičit především:
  - soustředění
  - ohebnost
  - vytrvalost
  - sílu
- museli držet diety (hmotnost)

speciální trénink koní

- náročný výcvik
- intenzivní tréninkem především pro **mladé hřebce**
  - prvně si museli **zvyknout na 6 m linii**
  - na ní s nimi **chodil cvičitel v kruzích** a učil je poslouchat příkazy a **přecházet do chůze, klusu či cvalu**.
  - poté posouzení, na kterou pozici ve spřežení se nejvíce hodí
    - na střed u jha
    - na kraj
    - nejlepší kůň se dával na levý kraj (zatáčení, určování stopy)
  - prvně zapřáhnout samotného
  - poté se k němu přidal další (*bigae*)
  - nakonec čtyřčlenný tým (*quadrigae*)

- probíhal především **vytrvalostní, intervalový** a **rychlostní** trénink
- hodně pozornosti věnováno tréninku **startů** a **otáčení u *metae***, jelikož zde se dalo nabýt největších výhod.
- při tréninků i **veterináři**
  - často hrozilo jejich přetížení, opotřebení kloubů a šlach (především při zatačkách) a na tvrdém povrchu také poškození kopyt
- podle tréninku se též předepisoval **odpočinek**
- **trénink nebyl pro všechny koně stejný**
- **koně uvnitř spřežení:**
  - trénink změn tempa a těsného zatačení
- **koně u jha:**
  - udržování dobré rychlosti
- **krajní koně:**
  - učeni v zatačkách pokrýt větší plochu

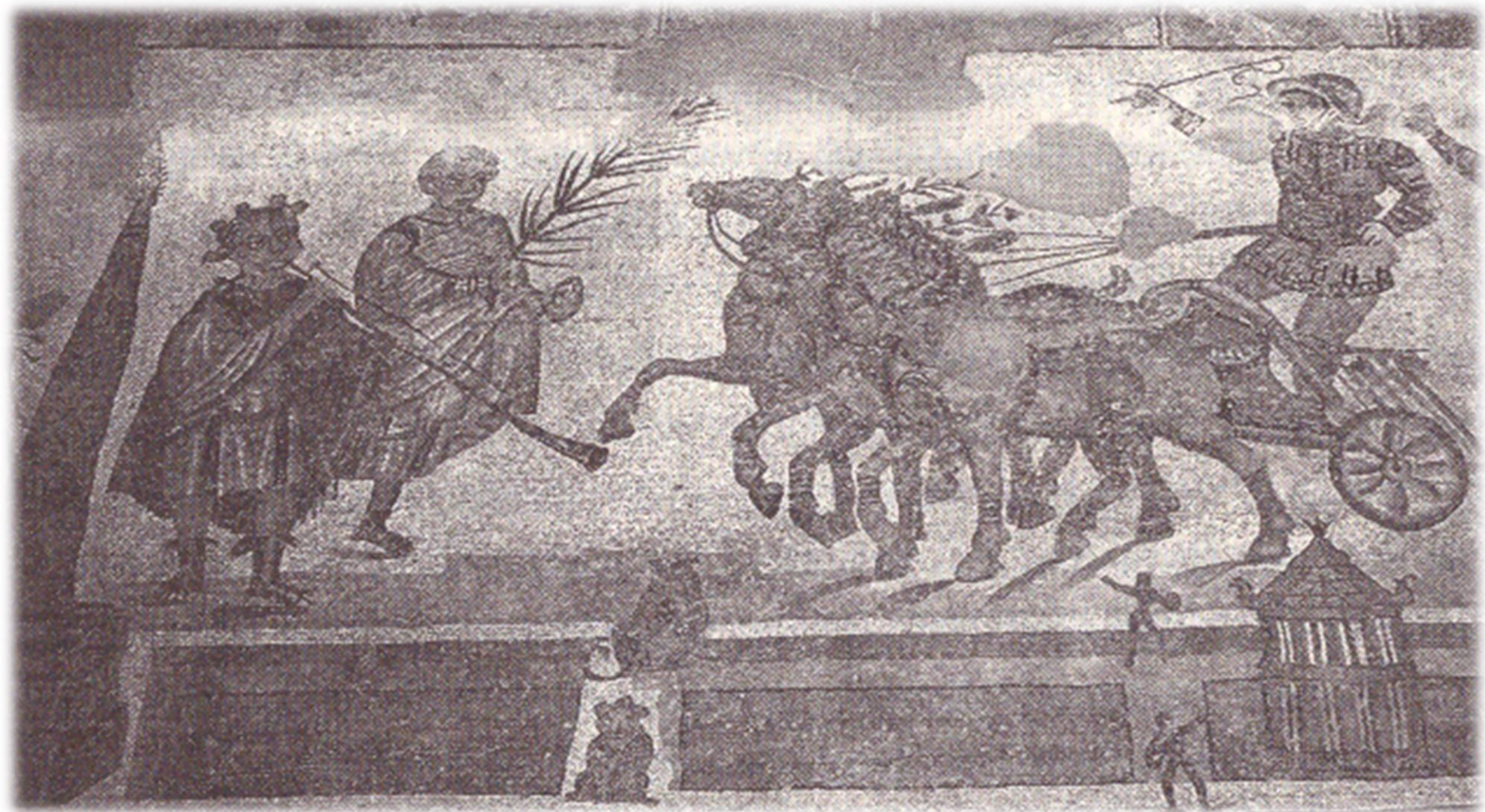
Kikkuli + Xenofón

- 214 dní
- fartlek, interval, opakování
- Peršané důležitost tr. + *kalos kai agathos*

• Vítězství a úspěšnost:

- věnec
- oděv
- velké množství peněz
  - často 24 000 sesterciů
  - rozmezí 15 000 – 60 000 s.
  - druzí polovinu
- oblíbenost u prostého lidu, nobility a vládnoucí vrstvy,
- zlepšení sociálního statusu
- *miliarius* (-ii)
- někdy i svoboda pro otroky
- smrt

Úspěšní agitatores

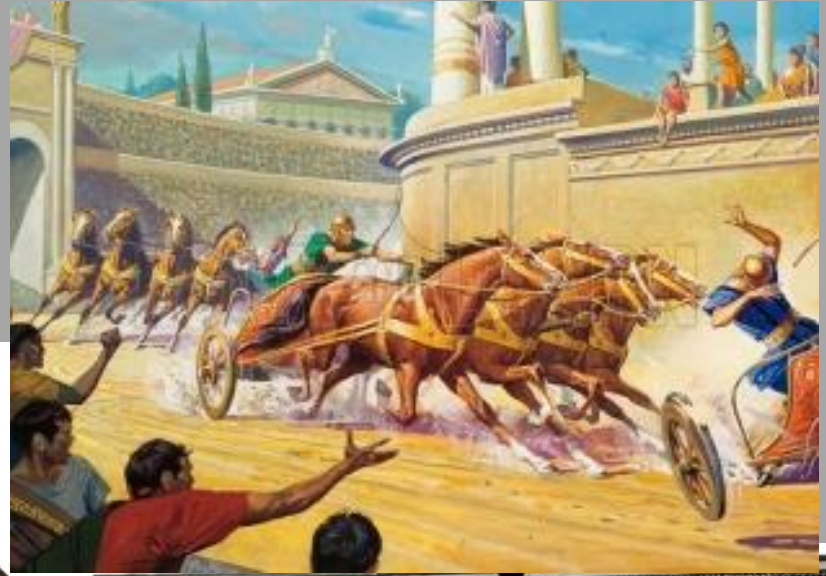
- Gaius Appuleis Diocles (4257 závodů, 1462x zvítězil, své stáji vydělal 35 863 120 *sestertiů*)
- Publius Aelius Gutta Calurnianus
- Crescens z Mauretánie
- Scorpis
- Pompeius Musclosus (3559 výher)
- Marcus Aurelius Polyneices
- Epaphroditus
- Marcus Aurelius Mollicius Tatianus

GETTY IMAGES

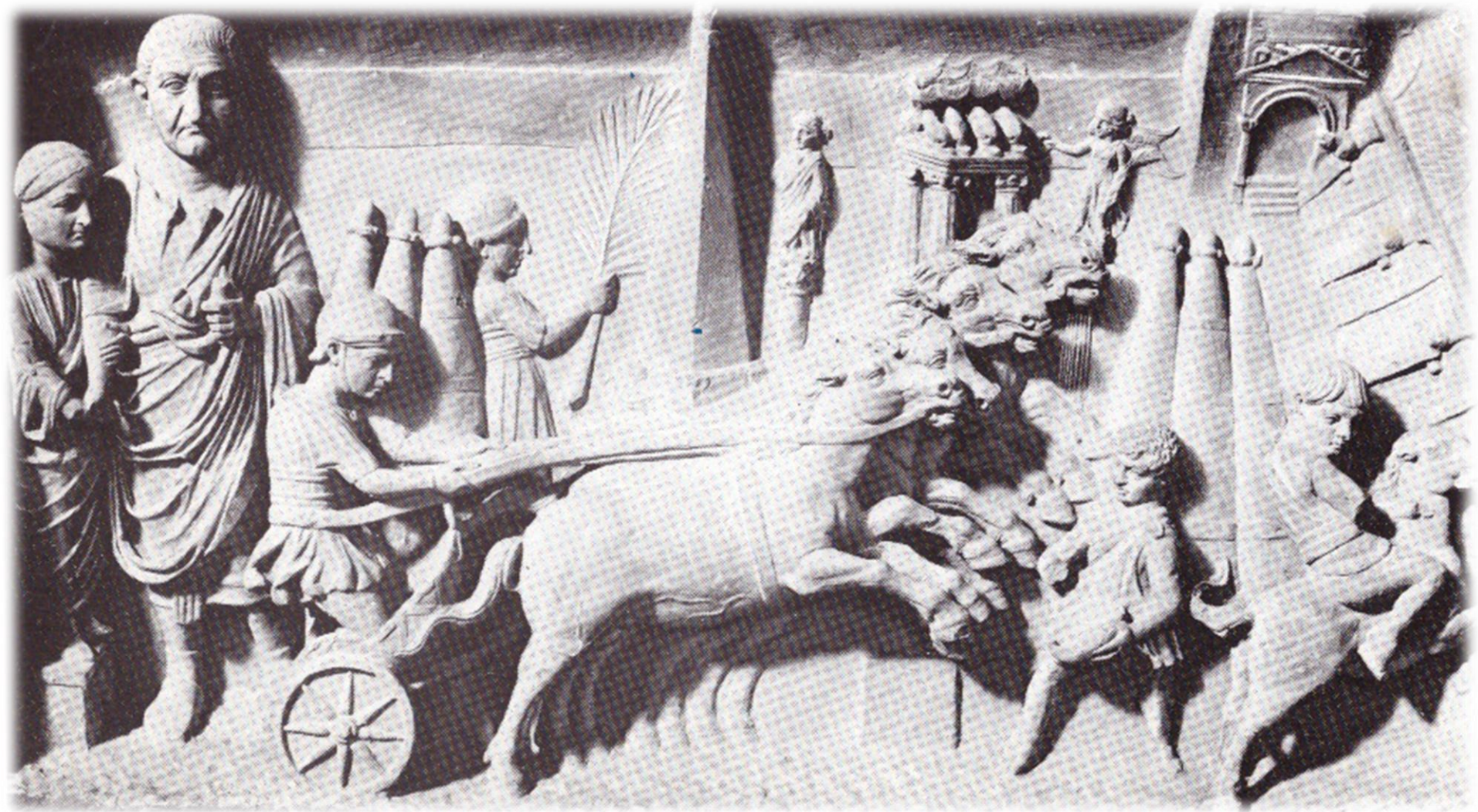

BARCELONA DE BENEZIO

EROS
OMNIA PERT

AMAN VS

FEMINIVS

